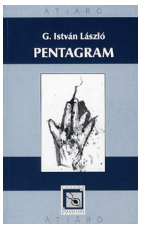
Szöllősi Mátyás

Csupa halk dolog

(G. István László: *Pentagram* – Tipp Cult Kft. Kiadó, Budapest, 2009)

Műfordítás-kötetről írni sosem könnyű – legalábbis nekem biztosan nem az. Főleg abban az esetben, ha versekről van szó. Így most nehéz helyzetben vagyok; mert egyrészt a fordító szövegei, ha most egy pillanatra nem csak fordítóként tekintek rá, nagyon közel állnak hozzám; nyelvi világa, képei és témái mindig is érdekeltek – és hiába, hogy itt más műfajról van szó; a név ott áll, a hang hallatszik. Másrészt angolszász líráról beszélhetünk – ha most már a *Penta gram* című kötetre tekintünk –; ami általában igencsak hatással van rám. Már csak azért is, mert ezen a nyelven olvasok viszonylag sokat – ha idegen nyelvről van szó, itt még úgy-ahogy kiismerem magam.

G. István László könyve figyelemfelkeltő. Valószínűleg azért, mivel nem egy szokásos műfordításkötetről van szó, hanem *szó szerint* egy komplett válogatásról. Gyakorlatilag három évszázadot fog át, hiszen ahogy arra a kötetcím maga is utal; egy ötszög terében látunk korokat; öt költő versein keresztül jutunk el a jelenig. Ferencz Győző utószavában a könyv erényeként emeli ki, hogy olyan szövegek fordításait is tartalmazza, melyek más műfordítók hangján már megszólaltak, s ugyanakkor teljesen friss, az adott költői életműből eddig nem ismert darabokat is felvonultat a kötet. Nem hiszem, hogy feladatom volna, hogy akár *Emily Dickinson*
t,

William Butler Yeats
-t vagy mondjuk
Sylvia Plath
-t bemutassam, de arra nagyon hamar ráéreztem a kötet olvasása közben, hogy G. István László nagyon is jól ismeri őket, és ha töredékesen is, de bemutatja őket nekünk. Ahogy sorra olvastam a fordításokat, végig valami kettős érzés kerülgetett, ami nálam általában jelentkezik, ha fordításkötet kerül a kezembe – és ha az adott könyvet nem teszem le nagyon hamar. Volt is erre példa, hiszen könnyen elképzelhető az olyan eset, hogy vagy a mondanivaló nem ragad magával, vagy már nagyon az elején kitűnik, hogy maguknak a fordításoknak a minősége nem *olyan*
, mint amit az ember (el)várt volna. Annyi előnyöm ebben az esetben mégiscsak volt, hogy néhány szöveg az eredeti nyelven is ismerős volt már nekem.

A könyv első ötöde *Dickinson* már-már szaggatott, néhol tényleg töredékesnek tűnő húsz versét tartalmazza. Szűk válogatás ez, ha arra gondolunk, hogy több mint ezerhétszáz vers került ki a kezei közül. Kemények ezek a versek, szinte kopognak és leginkább az jut róluk eszembe, főleg, ha valamiféle *egy*ként gondolok rájuk, hogy figyelmeztető jelleggel készültek. Rámutatnak és megneveznek. Attól hatnak igazán, hogy szinte túlcizelláltak, már-már
túl
pontosak, egyszerűek és lényegre törők. Ez az, amire kiválóan ráérzett a fordító, mivel láthatóan kiválóan ismeri a két nyelvet, melyeken/melyekkel dolgoznia kellett. A szövegek pontossága néha tényleg zavarba ejtő; már itt kezdett egyértelművé válni, hogy a cím maga (
Pentagram)
nem csak magára az öt költőre, öt emberi világra vonatkozik, hanem arra a finom szimbolikára is, amely nagyon is sajátja az angolszász lírának:
„Cédruserdő Termei – / Szem nem látja a végét – / Örökké állnak a Tetők – / Tág keretük a kék Ég – // A legjobb – Látogatók – / Mást nem is kell – tenni – / Kitárni mind a két Karom / – A paradicsom – ennyi –” (657)
. Ami számomra megdöbbentő ebben a lírában, hogy úgy beszél a Halálról, az Éjfélről, a Végtelenről, hogy egy pillanatra sem válik nyűggé vagy épp patetikussá; úgy mond ki dolgokat, mintha maga a
kimondás
a legtermészetesebbek volna. Az angol nyelv tömörsége, az, hogy a legegyszerűbb módon képes fogalmazni, tematizálni, érthetővé teszi ezt, de a fordításokkal már más a helyzet; nem könnyű nyolc-tíz szótagba belesűríteni mindezt, egybefogni egy olyan nyelven, ami teljesen más módon szerveződik. Itt elgondolkodtam egy pillanatra azon, amin annyit vitatkoznak folyamatosan, vagyis hogy a magyar nyelv mennyire különleges és mennyire nem az. Különleges. Talán elsősorban azért, ahogyan képes idomulni, ahogy újraalkot és a saját képére formál.

Yeats természetesen rá tud dobni egy lapáttal. Az a beszédmód, ami a könyv második ötödében előtérbe kerül, bevallom, eltölt félelemmel, de mindig társul hozzá valamiféle várakozás; olyasféle érzés ez, mint amikor az ember valahogy egy kicsit megkívánja a rosszat. A balladisztikus szövegekben szinte mindig van valami ráolvasásszerű, s még úgy is, hogy legtöbbször az *én*ről beszél, a *te* is ott lappang, mintha automatikusan maga mellé állítaná az olvasót; határvonalat húzna, kövekből, fákból, természeti képekből, emberi sorsokból és a befogadó eldöntheti, hogy átlépi-e azt a határt, vagy inkább visszakozik. Bevallom, néha igencsak koncentrálnom kellett, hogy a tömör szerkezetek fölött ne fussak át, hogy *valójában* megértsem, hogy például „*Elefántcsontszín-pillanat: / Ifjú testek, a lány táncol; / A férfi a szénsötét hajat / Tekeri, mintha fojtogatna. (…) Mondják, játszik, de tudom én, / Vele táncol a szíve a vágytól, / S hogy megölje, veszi a kést, / Hagyom a férfit, ez a sorsa.” (Öreg Bolond Jane a táncolókat nézi)* – és ha olvas, ha megért, ha törekszik, akkor könnyen egy támolygó gyilkos, kitaszított vagy akár egy bolond helyében találhatja magát; „*Utamba állt a püspök és / Hosszan beszélt velem. / „Petyhüdtek már a melleid, / és tested vértelen; / Székhelyed a mennypalota, / Ne istálló legyen.” (Bolond Jane a püspökkel beszél).*

Owen Sheers és Kei Miller verseit ez idáig nem ismertem, talán egy-két fordítást olvastam korábban, melyek a kettejük szövegeit tolmácsolták, de alapjában véve, így egyben, több szöveget most olvashattam mindkettejüktől először. *Owen Sheers* költészete mozgalmas. Magának a mozgásnak, a környezettel való érintkezésnek van az egyik legjelentősebb szerepe lírájában; séta, futás, „behatolás a tájba” – vagy épp a táj finom szimbolikájának feloldása a nyelvben; ahol tulajdonképpen már maga a táj – ami számára, nagyon úgy tűnik, egyben otthon – válik nyelvvé: *„Nekem ez a lejtő a nyelv. / A kő lehámló bőre, / ahogy folyton lecsúszom róla, / mozgó egyhelyben topog a láb, / omlik a törmelék, zuhog a kemény víz.”* (*Dadogás az omladékon*).

Az Angliában élő, de ugyanakkor jamaicai *Kei Miller* valóban valamiféle kakukktojásként lép színre a könyv utolsó ötödében, és hamar le is szögezi ezt; már az első szöveg egyfajta különállásról beszél: „ *De talán a gyarmati sérelem / üt vissza, hogy most is mi lettünk a kalózok, / a feketék, elraboljuk az angolt az angoloktól, / a költőktől a költészetet”*
(
Mi lettünk kalózok
). Mintha egyszerre jelentkezne egyfajta bűntudat és egyfajta finom gőg
Kei Miller
verseiben, akinek beszélője, egyik szövegében lemond a prófétaságról, mintha nem kívánná egyértelműen folytatni azt – az általa egyébként valószínűleg kiválóan ismert és érzett – ködös hagyományt;
„Szóval feladtam. Nem éri meg. / Katasztrófákat cipelni a nyelven / mindig is veszélyes volt ha egy nap / fontos lett a mustáríz, / a zabkása állaga, íze / amit a szájunkkal teszünk, / csupa halk dolog.”
(
Csupa halk dolog
).

A *Pentagram* nemcsak öt költő életművéből villant fel jelentős momentumokat, hanem játékba is hozza ezeket a szövegeket; talán elkerülhetetlen, ha valaki végigolvassa a kötetet, hogy valamilyen módon összemérje és összeollózza magában ezeket a világokat. G. István László nagyon finom kézzel szólaltatta meg a már ismert, és a még ismeretlennek számító verseket; és szubjektív válogatása valóban új kontextust teremtett. Ez az ötszög legalább annyira tartalmazza az állandóságot, mint a folyamatos változást – finoman és halkan.